

Met een zakmes bleek het mogelijk, van de zwarte stukken brokjes af te snijden. De steen woog 1550 gram, de grootste afmetingen waren $9 \times 10 \times 15$ cm. Zonder nader onderzoek zou men met enige vrijmoedigheid de steen kunnen etiketteren als een steenkoolbreccie in kalkspaat.

Bedruppelen met zoutzuur bleek sterke opbruising te veroorzaken op de witte gedeelten.

Ten einde zekerheid te verkrijgen omtrent de natuur van de zwarte gedeelten werd een stukje opgestuurd naar het Geologisch Bureau voor het Mijng gebied te Heerlen.

Hier werden inderdaad houtresten gevonden.

Fossiele houtresten werden in het aangrenzende gebied Westfalen vaker gevonden, zover bekend echter niet in breccieuse vorm in kalkspaat.

Zo zijn in de groeve Beltman in Alstätte herhaaldelijk vondsten gedaan van steenkoolbrokjes, al of niet tezamen met resten van schelpen, in klei-ijzersteen-geoden.

Ook in een kleigroeve, behorend bij een steenfabriek aan de weg van Gronau naar Ochtrup, zijn soortgelijke vondsten gedaan.

Indien men op de kaart de drie vindplaatsen van steenkoolbrokjes met elkaar verbindt en de lijn in oostelijke richting doortrekt, komt men in de buurt van Ibbenbüren uit, de dichtstbijzijnde plaats, waar het Carboon aan de oppervlakte komt.

Dat de gevonden steenkoolbrokjes afkomstig zouden kunnen zijn uit de buurt van Ibbenbüren vindt wellicht een steun in het onderzoek van stukjes, die afkomstig waren van Alstätte.

Hiervan toonde het sporen-onderzoek van het Heerlense bureau aan, dat de houtresten tot het Westphalien behoren.

Er werden nl. de sporen *Triletes glabratus*, *T. praetextus*, *T. superbus* en *T. auritus* var. *grandis* gevonden.

Deze behoren alle tot het Westphalien, de laatste is echter de belangrijkste, aangezien deze tot het Westphalien D beperkt is. Trouwens, de mening is uitgesproken, „dat de lagen donkere vette klei, die in Alstätte worden gegraven en afkomstig zijn uit het Onder-Barrëmien, niet meer op hun oorspronkelijke plaats liggen. In de Riss-ijstijd zouden zij door het landijs als reusachtige schollen zijn medegevoerd. Zo komen daar als zwerfstenen voor o.a. cyrenakalkstenen, fraai gladgeschuurd en met gletscherkrassen, belemnieten, fossiel hout en pyriet” (Anderson).

Enschede, Augustus 1955.

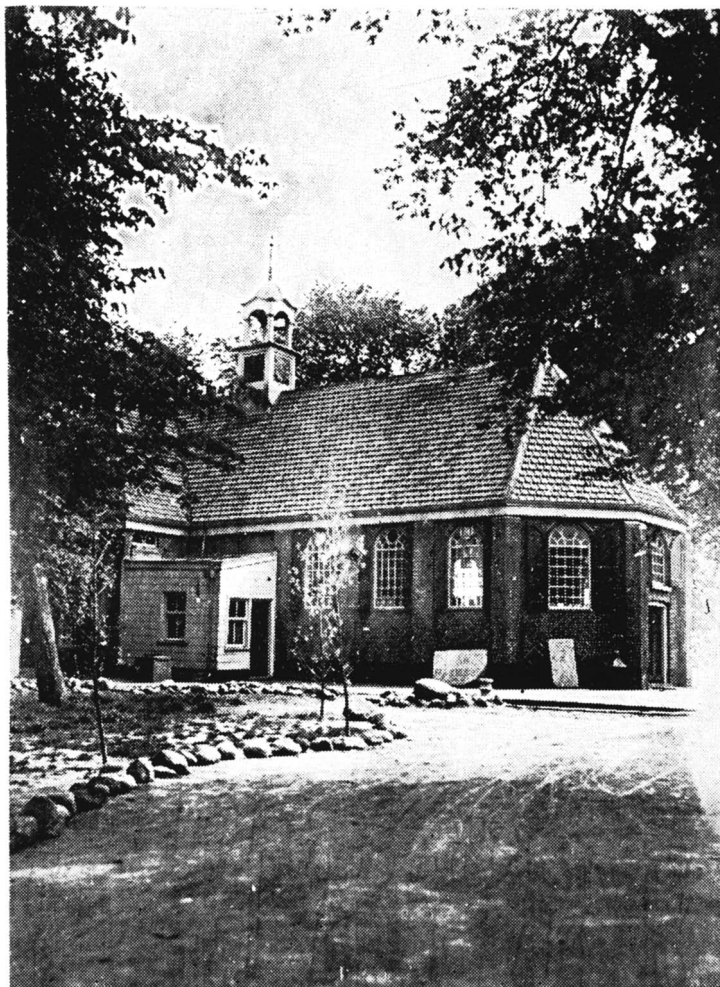
SCHOKLAND — HERLEVEND VERLEDEN

door

BERNH. BOELENS

Gaarne verwijft de mens in rustige ogenblikken bij die momenten in het verleden, welke echte, diepe levensvreugde schonken. Zo bewaar ik nog steeds de prettigste herinneringen aan het bezoek, dat ik weleer mocht brengen aan dat smalle reepje land, Urks lotgenoot in de geschiedenis der landaanwinning: Schokland. Dit tijdelijk verblijf betekende voor mij een geestelijke en lichamelijke recreatie

van de beste soort. In de toen zo sombere eerste maanden van 1943 mochten wij onder leiding van Prof. Dr A. E. van Giffen in het pas drooggevalen Noordoostpolderland menige historische en geologische vondst noteren. Nadien heb ik in opdracht van de Rijksdienst van het Oudheidkundig Bodemonderzoek verschillende malen een bezoek gebracht aan dit interessante voormalige Zuiderzeegebied.

Nog staat er het voormalige Protestantse kerkje

Waar men ook dwaalt in dit „gewonnen” land, door Hollands vernuft en energie veroverd op de Waterwolf, men ziet Schokland in de wijde vlakte zich aftekenen tegen het strakke en nuchtere verloop van de polderdijk. Nog staat er het voormalige Protestantse kerkje van Ens of Middelbuurt en heft het er zijn geestig torentje tussen de ruïnes der oude iepen.

Wat er ook verdween aan sfeer, de herinnering blijft. Als men dwaalt door dit pas drooggekomen gebied zal het geestesoog nog vaak de karakteristieke bevolking zien, zoals die leefde op dat lange, smalle eiland met zijn terpen of werven, dat

eeuwenlang van het Westen uit werd bedreigd door het gulzige water, en dat de eeuwen door werd verdedigd door een sterk eilandenvolk, totdat tenslotte de strijd toch moest worden opgegeven.

Er is nog nooit één epos gewijd aan de geschiedenis van Schokland, maar als er ergens een plekje in Nederland is, dat verdient te worden bezongen in een heldendicht, dan is het wel dit armzalig, eens door palen vastgehouden lapje grond. Ik denk hier dankbaar terug aan één van mijn laatste bezoeken die ik aan Schokland mocht brengen en bij welke gelegenheid ik ten huize van de familie Van der Heide zoveel gastvrijheid mocht genieten. Hoe wonderlijk te moede werd het me, toen ik die eerste avond op de gezellige logeerkamer de wind hoorde rumoeren rondom het huis, waarin ik de zang der zee beluisterde, die eeuwen rond dit kleine eilandje haar lied had gezongen. Hoe herleefde toen weer de romantiek van dat oude Schokland, hoe zag ik duidelijk voor mijn geest de Middelbuurt — waar ik zo weldadige rust genoot — als een zeebenteng binnen haar wering van palissaden oprijzen uit het landschap. Hoe wist ik me op eenmaal weer sterk verbonden met lief en leed van lang verdwenen geslachten, die hier eeuwen lang hebben geworsteld tegen stormen en watervloeden en die ondanks armoede en primitief leven zo vernocht waren aan dit stukje broze geboortegrond.

Wie de atmosfeer van Schokland wil waardenen dient met de historie vertrouwd te raken. Hij verzuime bovendien niet een bezoek te brengen aan het museum op Schokland. In het reeds genoemde voormalige Protestantse bedehuis vindt de bezoeker veel interessante dingen; want de inventaris brengt een groot stuk in beeld van de historie onzer oude binnenzee in haar fasen: Flevomeer, Almere, Zuiderzee, IJsselmeer. Vele scheepsonderdelen rusten er als stille getuigen van rampen en gebeurtenissen, die zich in vroeger eeuwen afspeelden. Talrijke oudheidkundige vondsten zijn ondergebracht in het in 1834 gebouwde kerkje op de terp Middelbuurt of Ens en als belangstellende leek kunt U Uw hart ophalen aan veel, dat hier werd bijeengebracht, voorwerpen van mensen die hier eens hebben geleefd en gewerkt. Ook zijn er belangrijke resten van onze praehistorische fauna: beenderen van mammoet, wolharige neushoorn, het wilde paard, de eland, edelherten, steppenwisent, reuzenhert en oerrund. Bij de beenderen van de mammoet bedenke men, dat dit klassieke, plantenetende zoogdier in de ijstijd een groot deel van het vasteland van Europa heeft bewoond. Het is een bekend feit, dat in het Siberische landijs complete en goed geconserveerde cadavers zijn gevonden van deze reusachtige, sterk behaarde dieren. Daar heeft men zelfs kunnen vaststellen met welke planten deze gigantische wezens zich hebben gevoed. Tussen hun kiezen en ook in de maag werden resten gevonden van planten als ranonkel, orchidee, thijm, gentiaan en ook gras- en mossorten benevens resten van naaldbomen, berken en wilgen.

Waarde lezer, trek er eens op uit, zwerf eens een lange zomerdag door dit land en verrijk Uw geest door een bezoek aan dat mooie museum op Schokland. Wie deze raad opvolgt, moge zich realiseren dat hij hier door 48000 ha drooggelegd land trekt. Het klinkt eigenlijk zo simpel, maar het is een reuzenwerk geweest, waar vaak de besten van ons land hun krachten aan gegeven hebben. Technici op waterbouwkundig gebied en ook anderen, allen pioniers van de echte soort, schiepen deze duizenden bunders nieuw land en hielpen daartoe mede de kaart van Nederland nog ingrijpender te wijzigen dan in het verleden reeds geschiedde.

Maar er is nog meer, dat belangwekkend genoemd mag worden bij de strijd tegen

de natuurkrachten. De wetenschap is immers al sedert het begin van de drooglegging bezig te speuren naar alles, dat kan bijdragen tot verdieping van de kennis op het gebied der geologie, archaeologie, biologie, microbiologie en bodemkunde van de voormalige Zuiderzee, die haar geheimen langzaam prijs gaf. Men had geen tijd tot de nieuwe gronden in cultuur gebracht zouden zijn, maar men volgde de technici op de voet. Men maakte een dankbaar gebruik van de gelegenheid om navorsingen te doen in het maagdelijk gebied van de pas drooggevallen polder vóórdát de landbouw er beslag op kon leggen. Laten we hopen dat men er in slaagt

Zware machines bewerken het nieuwe land.

om al datgene vast te leggen wat hier door mensenhanden tot stand werd gebracht. Het zou bovendien van onschatbare betekenis zijn, als men alle bijzonderheden wat betreft de topographie, de geschiedenis, de ambachten en bedrijven, de zeden en gewoonten, voor zover dit in verband staat met het oude Zuiderzeegebied, zou kunnen bewaren voor het nageslacht. Opdat men zich later een beeld zal kunnen vormen van de voormalige Zuiderzee, de eilanden en de kustgebieden en van hen, die hier eens hebben gestreden voor hun eenvoudig bestaan.

Baanbrekend werk op dit terrein is reeds jarenlang door velen verricht. Ten overvloede moge ik een bezoek aan het unieke museum op Schokland nogmaals aanbevelen ter verdieping van Uw kennis van de geologie en de archaeologie van het zo bijzonder interessante Zuiderzeegebied.

EEN MERKWAARDIGE DIORIET

door

G. R. VAN BASTELAERE

De diorieten zijn in de Publicaties reeds meer ter sprake gekomen. Zo heeft v. d. Lijn in no. X een granodioriet en in no. XI een syenodioriet beschreven. Beide gesteentesoorten zijn, voor zo ver bekend, nog slechts zelden in ons land